

KA JINGBISHAR IA
KA SHANGKHAWIAH KI RANG

STREAMLET DKHAR
1998

**Ka Jingbishar Ia
Ka Shangkhawiah
Ki Rang**

Streamlet Dkhar

Published by

ESES

GOLF-LINKS, SHILLONG

1998

KA JINGBISHAR İA KA SHANGKHAWIAH KI RANG

Copyrights : Streamlet Dkhar (1998)

First edition : 1998 - 2000 copies

11 1910

Don Bosco Press, Laitumkhrach,
Shillong - 793 003

Ka Jingthmu

Ka jingthmu ba kongsan ha kaba pynmih ia kane ka kot ***Ka Jingbishar İa Ka Shangkhawiah Ki Rang***, ka long ban iarap na ka bynta kito ki samla Khasi kiba pynkhreh na ka bynta ka eksamin **Meghalaya Civil Service (MCS)**. La ia leh katba lah ban pynbiang ia ka jingdawa ka *syllabus* ha ka Khasi drama jong katei ka eksamin; khnang ba ki samla kiba pynkhreh ia katei ka eksamin kin kham suk ban pule na kane ka kot. La bishar ia ki katto katne ki nongrim halor ka drama kum kawei na ki bynta ka Khasi *dramatic criticism* bad ia ka drama ***Ka Shangkhawiah Ki Rang*** hi. Don ki bynta ba la leh thikna na ka liang ka *theory*, hynrei don pat kiba nga ieh noh bad bishar beit tang ia ka kot, kum ha ka bynta jong ka plot. Nga la leh kham bniah ia kane ka bynta jong ka *theory* ha kawei pat ka kot ba la ai kyrteng ***Halor Ka Drama Bad U Baieit Donshkor***. Kumta ban ym pynlut por ne thoh biang ia kajuh, nga shim ia kane ka kabu ban kyntu ia phi ki samla pule ban pule ia katei ka kot ruh. Ym tang ban tip ia ka *theory* jong ka plot, hynrei ia kiwei pat ki *theory* ki bym don ha kane ka kot, khamtam ba ka dei ruh ha ka *syllabus* jong ka **MCS** eksamin.

Khatduh eh shwa ba ngan pynkut ia ka jingthmu nga pynpaw ia ka jingsngewbha kaba khraw, lada kane ka kot ka lah ban ai jingmyntoi ia ki samla pule baroh jong ka kyrdan pule *Graduate* bad *Post-graduate*. La pynkhreh ia ka tang ha i por iba lyngkot, lada don kam ban pynbha ngan sa leh ha ka *edition* kaba bud.

Khublei

I Nongthoh

*****

DEDICATED

**TO THE LOVING MEMORY OF
MY BELOVED FATHER**

(L) LEKTOWELL WAHLANG

*****

Ki Lynnong

	Peij
1. Ka Saiñdur ia Ka Shangkhawiah Ki Rang	9
2. Ka Plot	24
3. Ka Jinglong Ki Tyngshop Ki Puron	34
4. Ka Phangpdeng Ha Ka Shangkhawiah Ki Rang	78
5. Ka Bynta Ki Bor Bamaia Ha Ka Shangkhawiah Ki Rang	81
Ki Par Jingtíp	90

Lynnong III

Ka Jinglong Ki Tyngshop Ki Puron

UH.W.Sten, u la mait phang ha ka **Shaphang Ka Novel**, ba ha ka novel ne drama don ruh ki nongshong shnong kat kum ba la bhah da u nongthoh. Īa kita ki nongshong shnong ka pyrthei shu thaw la khot ki tyngshop Īa ki shynrang bad puron pat Īa ki kynthei. Īa katei ka jingtyrwa la leh da u H.Elias naduh ka snem 1936 bad ym shym la don jingujor pyrshah bad kiba bun ki nongthoh Khasi ki la pyndonkam kumta.

Ha kaba ĩadei bad ka jinglong ki tyngshop ki puron, to ngin ĩatip ba kane ka kyntien *jinglong* ka ĩaryngkat bad ka *character* jong ki English lane *ethos* jong ki Greek. Baroh ar kitei ki kyntien nongwei, ki kit ar jingmut kata "ka jinglong ki briew" bad "Īa ki briew hi". Ha ka ktien Khasi ka shai bad lah ban pynĩapher, lada mut ĩa ki nongshong shnong ka novel ne drama ngi khot *ki tyngshop ki puron*; lada mut pat ĩa ka jinglong jong ki, ngi ong *ka jinglong ki tyngshop ki puron*. Kane ka kyntien "jinglong ki tyngshop ki puron" ka kynthup ha ka ĩa ki kam ba la ai da u nongthoh, ki jingkren ba la bsuh da u nongthoh, ka bor pyrkhath, ka thong kaba ki don bad ruh ĩa ka jingsngew jong ki.

Kaba shon jingmut ha ngi ka long ba ki tyngshop ki puron ki ĩoh ĩa ka kam kat kum ba la mang lypa da u nongthoh. Kata ka kam ka dei ban ĩasyriem bad pyrthuh bud bad ka jingim briew kaba shisha ka pyrthei kaba u nongthoh u mut dur. Lada ka long kumta, kata ka mut ka pynbiang ĩa ka jingdawa ba ka kamram ka literature ka long ban batai ĩa ka jingim. La khmih lynti ruh ba ki tyngshop ki puron ki dei ban long kiba im kiba khih kum ki briew kiba shisha wat la ki don ha ka khana shu thaw. Lada pyni ĩa ka rukom im ki briew kiba shisha, kan pynkhih jingmut ĩa ki nongpule ne ki nongpeit kai ba ki lah ban mutdur ĩa lade lyngba kita ki tyngshop ki puron. Ki tyngshop ki puron ki dei ban pher uwei na uwei pat, kum ha ka riam ka beit, ka kren ka khana bad ha ki rukom pynkyrpang kiba u nongthoh u la pynkup pynphong ha ki. Teng teng ki tyngshop ki puron ki ĩeng ha ka jaka u nongthoh hi wat la bunsien ki kren pharshi shaphang ki kam bad ki jinglong ka pyrthei kaba shisha. Ka jingthoh u Humphrey House ba la pynkylla Khasi da u H.W.Sten ka ong, "u tyngshop u long u soh uba mih na ka kam."6 Ka jingthmu katei ka jingong ka long ba u tyngshop u dei ban don ka kam ba la bhah ha u da u nongthoh. Ka kam u tyngshop pat ka dei ban long ka jingmih lyngba ki jingsngew jong u tyngshop kiba lah ban pyni ha ka *action*. Kita ki jingsngew ki lah ban long ki jingsngewsih, ki jingsngewbha, ki jingsngewieit, ki jingangnud bad baroh ki jait jingsngew kiba u nongthoh u kwah ban ai ha ki tyngshop ki puron kiba u la thaw.

Ha kaba ĩadei bad kane ngi lah ban kubur bad u Hudson ba ka jingdon kam jong ki tyngshop ki puron ha ka drama ka ĩaryngkat bad ka jingdon kam ka plot. Kat kum u Aristotle, ka plot ka ĩoh ĩa ka jaka kaba kham

kongsan bad ia ka jaka ba ar pat la bat da ki tyngshop ki puron. U Hudson u thoh kumne, "Characterization is the real fundamental and lasting element in the greatness of any dramatic work."⁷ Katei ka jingong ka mut ba ki tyngshop ki puron ki long ki bynta ba kongsan bad ba iaineh ha ka jingpynkhrav jong kano kano ka rukom drama. U Hudson um iahap jingmut satia bad ka jingsngew u Aristotle uba pynkhrav ia ka plot ban ia ki tyngshop ki puron. Sa uwei pat u kritik ka drama, u F.L.Lucas u thoh kumne:

We cannot live without a skeleton but we can live without any higher intellectual life; yet the most superfine skeleton is a minor blessing compared with the infinite possibilities of intellect and character.⁸

Na katei ka jingong, u F.L.Lucas, u pynksan shuh shuh ia ka nia ba u briew um lah ban im khlem ka shynrong shyieng. Hynrei ngi lah ban im khlem kano kano ka jingshem phang ba kham halor ka jingim, katba ka shynrong shyieng ba khlaif bor ka dei ban pyniapher, haba ianujor bad ka jinglah pynbud jong ka jingstad bad jinglong.

Lada ka jingong u Lucas ka thew ia ka shynrong shyieng kum ki tyngshop ki puron, ka shai ba u Lucas u iahap nia hi bad u Hudson ba ka plot hi tang ma ka, kam lah ban ieng khlem ki tyngshop ki puron lane ki tyngshop ki puron khlem ka plot.

U Hudson u ban shuh shuh ba u nongthoh drama u dei ban leh ha kata ka rukom ba ki tyngshop ki puron ki dei ban ioh bynta kat kum ka bhah ba la mang ha ki, ha ki katto katne ki bynta. U nongthoh u hap ruh ban

pyrkhat ia ka jingtyllun ka khana jong u. Hangta ngi shai shuh shuh ba ki tyngshop ki puron kim long kiba ioh mon ha ka drama namar la teh la khum ia ki da u dieng kot jong u nongthoh hi. Ki long ki jingthaw jong u nongthoh bad ka shong ha u ban mang lypa ia ka rukom leh (act), rukom kren (dialogue), ka rukom puson (thought) bad ruh ia ki jingsngew (emotions) jong ki. Dei hangne ba u nongthoh u hap ban mut dur lypa kumno ban pynbiang ia ka drama da kaba pynwan dur lyngba ki kam jong ki tyngshop ki puron. Dei na kane ka daw balei ka bynta jong ki tyngshop ki puron (characterization) ka dawa ia ka jingstad bad jingbniah u nongthoh. Don ki khen ba ki tyngshop ki puron ki long ki shyntur (mouth piece) jong u nongthoh hi. Kata ka mut, ba ia ka khubor jong u nongthoh la pynpaw da ki tyngshop ki puron. U A.Nicoll, halor kane ka mat u thoh kumne:

The dramatist works with words, but they are the words he puts into the mouths of characters designed to be interpreted by actors before the audience.⁹

U nongthoh drama u trei da ki kyntien, hynrei ki long ki kyntien kiba u la buh ha ka shyntur jong ki tyngshop ki puron ba la ai dur ban batai da ki nongialeh kai ha khmat ki nongpeit kai.

Kumba la kdew shakhmat, haba u Aristotle u ai jaka kaba ar ia ka jinglong ki tyngshop ki puron ha ka drama, bad ia ka plot pat ka bynta kaba kongsan, u pynktik jingmut ia bun ki kritik ka thoh ka tar khamtam lei lei ki kritik ka drama. Lada ym don tyngshop ne puron kumno ka plot kan tyllun? Iano yn pyrthuh kum ka jingim kaba shisha? Lah ban pyni nia ba kumba ka plot ka long u budlum jong

ka drama ne novel, kumta ruh ki tyngshop ki puron bad ki kam jong ki ki long hi ki shyieng ki shruh ban kyrshan ia ka doh met jong ka plot.

U F.L.Lucas, sa shisien pat u pyrshah bha ia ka nia jong u Aristotle ha kaba iadei bad ka jingai jaka ia ka plot bad ki tyngshop ki puron. U thoh kumne:

Again and again, it seems to me, play or novel can fail because its public vainly asks - "where is the character - or characters - towards whom I am to feel interest, intimacy, sympathy?" - That sympathy which remains one of the most vital things in literature. How dull, too, is history or biography if the author lacks the gift of portraying personality.¹⁰

Halor ka nia ba la kdew da ki kritik ka drama, la sngewthuh shai ba ki jingsngew baroh ki shong eh ha ka jingdon jong ki tyngshop ki puron. Kaba shai ka long ba u nongthoh drama u dei ban don ka buit thoh ba ki tyngshop ki puron kim dei ban kah syrngiew ia ka plot lane ka plot ia ki tyngshop ki puron khnang ba kan ym pynsniew dur kawei ia kawei pat.

Ki Jait Tyngshop - Puron:

Don ar jait ki tyngshop ki puron: (i) ki tyngshop ki puron ba shisur (flat character) bad (ii) ki tyngshop ki puron ba pura (round character). U E.M.Forster ha ka kot **Aspects of the Novel** (1927), u pyndonkam ia ki kyntien (term) thymmai haba u pyniapher ia ki flat na ki round character. Ia ki flat character, u khot ruh ia ki da ki type lane ki two

dimensional. U Forster, u thoh ba kine ki jait tyngshop ki don tang ia ka dur bad jinglong ba shisur, ym don jingiatuh bniah shaphang jong ki bad lada la batai ruh ka long tang shi senten. Ki tyngshop ki duna ka bor pyrkhath bad kim don ha ki ia ka jinglong tynrai; kim wanrah ia ka sorsa ne jingpynsyier mynsiem. Ki shaniah ha kiwei ban rai na ka bynta jong ki bad kim don jabieng, bor sngewthuh, ban rai, leh sian bad ban iaksaid ha kano kano ka khim. Dei hangta ba ki long shisur bad kham bunsien ki tyngshop biria ki iadei dur bha ban long ki flat character.

Ki round character pat ki pher bak-ly-bak na ki flat character. Kine ki long ki tyngshop ki puron kiba sian ka buit, kiba don jabieng bad ka bor sngewthuh, kiba lah ban iaksaid da lade ha ka jingim bad ki don la ka thong ban rai hi da lade. Ban jop ia kata ka thong kim shaniah ha kiwei ban rai kumba leh ki flat character. Teng teng ki pyni ba ki khlaiñ ka bor pyrkhath, ba ki jop ia ki jingeh ba ki iakynduh bad teng teng pat ki tlot bad ki shah jop. Kine ki tyngshop ki puron ki sngewbha bad ki sngewsih kat kum ki khen ba ka jingiatuh khana ne drama ka dawa. Ki pynkyndeh mynsiem, ki pynlyngngoh bad ki pynhun ia ki nongpule ne nongpeit kai lyngba ki kam jong ki. Kum kine ki tyngshop ki puron ki iasyriem shibun bad ki brierw kiba im kiba khieh ha ka pyrthei kaba shisha. Kaei kaba suk eh ban bishar ia ka jinglong kine ki tyngshop ki puron, ka dei ka kam ka jam kaba ki pynpaw ha ka plot ka drama khamtam eh ha ki plot kyllaiñ (complex plot) kum ha ki plot ka tragedy. Ki nongpule ne nongpeit kai, ki lah ban bishar kino ki tyngshop ki puron ki long kiba pura bad kiba lah ban long tyngshop ne puron pdeng; bad kiba kum kino pat ki tyngshop ki puron shisur kiba lah ban klet noh tang hadien shipor.

Te khatduh eh shwa ban pynkut ia kane ka bynta, ngi dei ban kynmaw ba u nongthoh drama ne novel u dei ban nang ha kata ka rukom ban pyniapher ia uwei u tyngshop na uwei pat lane ia kawei ka puron na kawei pat. Lah ban leh ia kane da kaba pynkyrpang ia ka kam jong ki, ki jingmlien, ka rukom kren bad ki kyntien ba la jied (chosen diction), ka rukom pynkhih met, ka dur ka dar, ka rynieng ka ryniot, ka riam ka beit bad bun kiwei pat ki buit ba u nongthoh u lah ban pyndonkam. Ia kine ki buit lah ban leh da u nongthoh hi ha ka novel da kaba batai hi, ne da kaba ai lad ia ki tyngshop ki puron ban iabatai ne da kaba shah ia u tyngshop ne puron ban batai hi da lade. Katba ha ka drama pat dei tang da kaba shah ia u tyngshop lane ka puron ban batai hi bad sa kawei pat ka lad da kaba ai lad ia ki tyngshop ki puron ban iabatai para maki.* Kane ka rah shibun ia ka kyrdan jong u nongthoh ha ka liang ka jingairong airup bad ai kam ai jam ia ki tyngshop ki puron. U nongthoh ha ka drama, u kham shah teh pyrkhing ban ha ka novel namar u nongthoh ha ka drama um lah ban batai hi da lade ia ki tyngshop ki puron. Hynrei lah ban pynpaw madan ia ka jingsngew u tyngshop ne ka puron da ka jingkren wei briew (soliloquy). Kata kan pynpaw sha ki nongpeit kai ia kaba u tyngshop ne puron u pyrkhath hapoh jong u. Kane ka buit ka rah ia ka khubor sha ki tyndong skhor jong ki nongpeit kai bad ka bteng ia ka jingtyllun ka plot. Ka *soliloquy* ka iasyriem bad ka jingpyndonkam jong u nongthoh ia ki *aside* kaba u tyngshop u pynpaw ia ka jingsngew, jingpyrkhat bad jingthmu jong u. Kine ki long tang ban pyniohsngew ia ki nongpeit kai, ym ia ki para tyngshop - puron ha ka drama. Ia kane ka buit la pyndonkam kynrei ha ki *Elizabethan drama*, bad ha ka drama Khasi, *U Baieit Donshkor*, u nongthoh u la pyndonkam kynrei bha.

Ka Bynta Ki Tyngshop Ki Puron Ha Ka Drama Ka Shangkhawiah Ki Rang

Napdeng ki tyngshop kane ka drama, u Shamarkhan, u Suraiji, u Jan bad u Pukir blei ki long ki tyngshop kiba paw khmat. Kumba la kdew ha ka lynnong kaba II shaphang ka jingtyllun ka plot, la iathuh ba u Shamarkhan u long uwei na ki mawdong ba paw bha ha kane ka drama. Khlem ma u ki jingjia kin ym tyllun beit kumba ki long namar u nongthoh u la mang lypa ba ki jingjia kin kiew ha ka *action* da ka jingdon u Shamarkhan bad ki bor jadu kiba u la ai ha ka Madina. Une u tyngshop u paw nyngkong eh ha ka *scene 3* "Ka Iew". Kat kum ka jingbhah bad jingiathuh u nongthoh ba ka Madina ka kren sop sop ia u Shamarkhan. Hynrei ha ka *action* te une u briew u paw naduh ka *scene 5* "Ha Iing Ka Madina". Ka kren ia u kumne, "Baba ale seh shane, shongkai". (p.10) Na katei ka jingsot ka shai ba u Shamarkhan um dei u Khasi hynrei u dkhar uba kam khun ia ka Madina. Une u dei uba kit khlieh lut na ka bynta jong ka. U kren ha ka kumne:

Khun aiu phi puson? Aiu phi khuslai? Balei phim iathuh ia nga? Nga don ma nga, wat ju sngewsih. Iathuh ia nga. (p.11)

La sngewthuh na ka jingkren jong ka Madina ba u Shamarkhan um dei u kpa trai jong ka haba ka ong, "Baba baieit, nga ieit ia phi kum u kpa trai." (p.11) Ha kawei pat ka jaka haba u Shamarkhan u ong kumne, "Nga la ieit ia phi kum la ka khun ba da kha." (p.11)

Kumba la mait phang ha ka drama, u Shamarkhan um dei u briew uba bha hynrei u dei u briew uba sniew, u nongai jadu uba don ha lade ia ki bor jadu kiba u buh ha u kuboit. Dei ynda haba ka Madina ka la iathuh ba ka *mohini* kaba u la ai ha ka kam trei kam shuh ba u Shamarkhan un sa ai ha ka ar tylli ki sati tama, kawei ha ka kti kadiang bad kawei ha ka kti kamon. U la batai ha ka kumne:

Lada phi wieh ia kane ha ka sha ne ka kiad, uta uba dih ia ka u la long kum u mraw jong phi. Un ieit ia phi bym lah batai. Un iohi ia phi kum ka puri. Katba phi ong un shu leh beit. Ym don nongshat nongkheñ, ym don stad ruh ba lah ban law shuh. (p.12)

Katei ka jingbatai jong u ka long shaphang kata ka sati tama kaba ka Madina kan deng ha ka kti kamon jong ka. Ka sati tama kaba kan deng ha ka kti kadiang pat ka don da kawei ka bor. U Shamarkhan u iathuh kumne:

Kato kawei pat ka dei ka nonglaw. Phi tang shu wieh da kato pat, mar kumta un isih ia phi kum ia ka eit shisyndon. (p.12)

Na katei ka jingsot la sngewthuh ba u Shamarkhan u dei u nongpynjot briew bad u miaw bam khun. Lada u la sngew khun ia ka Madina, ngi khmih lynti ba un hikai bha ia ka lane ba un ialam ia ka sha ka lynti ba bha ryngkat ka sneng ka kraw. Ym dei ban ialam ia ka sha ka liep jong ka jingsniew bad jingjot. Ia ka jingsniew jong u la nang pynshisha haba kim ia burom shuh iwei ia iwei hynrei ki iadih kiad lang bad ka sngewbha lang

suda. La pyntreikam ia kitei ki sati ar tylli ha u Suraiji. Nyngkong da kaba ka la pynieit ia u da kaba wieh ia ita i sati iba ha ka kti kamon ha ka kiad kaba u Suraiji u dih; da kata ka la lah ban khring lut ia ka spah bad ki mawkordor jong u. U Shamarkhan u la kren pynroh ia u Suraiji uba la wanrah ia ka synduk thep ksiar ha iing ka Madina bad u da kyntiew skong ruh ia u ba " u dei shisha u khun jong u nongkhaii mawkordor." (p.27) Ynda ki la ioh pynum lut ia ka spah jong u baroh, ka Madina ka la loit la law pat da ka sati na ka liang kadiang ba un isih ia ka. U Suraiji u la lap ia ka jingshisha ba ka Madina ka dei ka thei dakaid threw spah.

Ka jinghukum bad jingbthah jong u Shamarkhan ia ka Madina ban pyllait noh ia u Suraiji namar ba ka hap ban pyrkhatai kaba dang bun shakhmat. Kane ka nang pynpaw shuh shuh ia ka jingsniew jong u kum u nongpynjot. Ng i iohi ia ka jingthmu jong u haba u ong, "Ngan burieh ma nga ia kine baroh, ioh u wan wad biang... ngi don kam ban khreh da ka pistol." (p.28) U Shamarkhan u dei ruh u 'riewthok 'riewshukor haba u la ujur pyrshah ia u Suraiji ha u Jan. U iathuh ba u kthaw u Jan u dei u nongpynjot, u mrad bad hana ba u sngew triem wat ban kynmaw ruh. (p.57)

Haba u Jan u la leit sha iing ka Madina ban wad ia la u kthaw, u Shamarkhan u la kyrpad ia u ban leit on baikop ia ka Madina, da ka jingthmu ba u Jan ruh un ngat ha ka jingriam jong ka. La ai jadu ia u Jan ha ka sha namar um ju dih kiad. U Shamarkhan u la thikna ba u Jan u la ngop ha ka Madina wat la u la kyntait ha kaba nyngkong ban leit on ia ka sha baikop. U la mih na iing jong ka ban leit phai sha la iing; hynrei u Shamarkhan u la tip ba tang ha shiteng lynti un sa wan phai bad leh ia

kaba ka Madina ka kwah. Da shisha u Jan u la wan phai bad kane ka la pynkmen ia u Shamarkhan, u Shamarkhan khlem ka jingsngewsih ne sngewtriem u la pynialuh ia u Jan uba long u pyrsa kurim u Suraiji bad ka Madina kaba la long ka tnga u Suraiji.

Ka jingawria ka long briew man briew u Shamarkhan ka paw shai ha ka drama namar u long u nongdie kynthei, lada lah ban pyndonkam ia ka kyntien *dalal* ne *pimp*, u Shamarkhan u dei uta. U dei u nongpyniakhalai bad u nongpynbyrngia tang ia ki kam sngewbha suda ryngkat bad ki kyntien kiba khor ia ki briew. Ha kawei ka jaka u kren kumne:

Lada me dang sngew sarong ba me la don tyngka eh ruh, to ngin shu iakhalai. Bym don u bym nud ruh u ksew! Sei lada me ianud. (p.66)

Nangta shuh shuh, ngi iohsngew ia ka jingkhlem akor ktien jong u haba u kren ia u Does bad u Noren kumne:

Khie me, khun ka ksew! Lap eit khluit, me ang? Shong bad nga. Pynbiang tang ka um ha u luta ba ngan leit paiñkhana. Ngan ai ei ka bam. (p.66)

Kitei ki kyntien ki pynpaw ia ka jingkyreit jong u Shamarkhan uba kheiñ poh ia ki para briew. U sngew hangamei da ka spah kamai ei jong ka Madina lyngba ki kam byrsieh jong ka.

La lah ban dro dur ia u Shamarkhan kum u briew uba sniew, uba lalot spah, uba khwan myntoi, uba ai jadu bad uba kyreit. Hynrei shwa ban kut ka drama, u nongthoh um shym la ai lad ba kita ki jingsniew jong u kin jop ia

ka jingbha. Lyngba u Suraiji, kat kum ki bor ba la ai da u Pukir blei, la lah ban pynduh noh ia ka bor jadu u Shamarkhan katba u dang thiah ha iing ka Madina. La pynsleh ia u da u dpei bad la shim noh ia u kuboit ksiar na ka khlieh jong u bad u Shamarkhan u la tyrha shadem hai shi hai bad u la pyrta, "Ani Blei! Ngam sngew neh ieng neh shong, kata ka jingtyrha shadem hai shi hai." (p.84) Um lah law shuh ia kita ki jingkordit bad u la pyrta, "Ngam lait shuh, ngam lait shuh. Balei ngam iap noh? ngam don buit don bor shuh. Ka la nang jur nang jur kane ha nga. Ki pop, ki pop aiu, Blei?" (p.85)

Ha kane ka khyllipmat, u Shamarkhan um kwah spah shuh, u ong ha ka Madina, "Phan da ai da u briew, ruh, pham lah lait shuh. Ia nga bad pha, sa tang ba ngin jynjar. Khie shim ia pha ka spah baroh. Nga ruh ngam treh spah." (p.86) U Shamarkhan ha kaba khatduh u la sngew kumba un sa iap, u la pynpaw pyrthei ia la ki pap kumne:

Ngan sa iap, ngan sa iap. Ah Blei! Shim noh ia nga kloï. Wat pynshitom than. Ani! Ani! Kum ki shiah ki dung. Ka khlieh ka ktha ka suh. Ani, Blei! Map noh. Shim noh ia ka mynsiem jong nga. Ki pop ki kylla bih, ki la bam kylla ia nga. Blei! Shim noh ia nga. Wat pynshitom than. Ani, Blei! (p.94)

Ha kaba kut u Shamarkhan u la iap ha ka shuri kaba u la dung ia ka Madina. Kum u tyngshop ba sniew ha ka drama, u Shamarkhan u la ioh la ka bainong. Um shym la sngew ei ei namar u la pynpaw hi ba ki pap jong u ki la bam kylla ia u.

Lah ban pynkut nia namarkata ba u Shamarkhan. u long u tyngshop paw khmat ha ka drama **Ka Shanghawiah**

Ki Rang. Kum u atiar ka Madina, ka jingdon jong u ha ka drama ka kyntiew ia ki jingjia ban pynpoi sha ka sohsat bad ka kliar duh (climax) ka drama; da kumta ka wanrah ia ka jingsngewyynnatt ha ki nongpule bad nongpeit kai. Lada u Shamarkhan bad ki kam jong u ki iarap ban kyntiew ia ki jingjia ban poi sha ka sohsat, lah ban ring nia ba une u tyngshop u dei u tyngshop uba pura (round character); u pynpaw ia ka jingsianti jong u kumno ban pynsniew ia kiwei pat ki tyngshop ki puron ka drama. Ha kajuh ka por ruh u pyrkhath ban kamai spah khlem da pynshitom ia lade.

Wat lada u nongthoh u khlem batai bha ia ka dur ka dar, ka ryntieng ka ryntiot jong u Shamarkhan, ngi lah ban mutdur ba u dei uba la kham met iaw namar ka Madina ka lah ban kam "baba" ia u. Namar ba u nongthoh u khlem thoh ia u kum u tyngshop Khasi paka, lah ban shai ba une u dei u kynja dkhar pathan aiu re bad ba u don ia ka jait Khan. Ha kito ki por lah ban shem bun ki Khan kiba kum u Shamarkhan kiba ieng thad lad ha Police Bazar bad ha kiwei pat ki jaka paidbah. Ka jingdon jong kine ka long teng teng ban iakynduh kynthei bad teng teng pat ban ai ram ai shah ia kiba duk kiba kyrduh khlem da buh ei ei hynrei ban siew tang ia ka sut kaba ki buh dor. Lada ka long kumno kumno ruh, u Shamarkhan u dei u dkhar kyreit uba la ioh ban pyndonkam ia ka Madina kum ka atiar jong u ha ka kamai byrsieh. Ka jingkren bein jong u ia kiwei pat ki tyngshop ha ka drama ka nang pynskhem shuh shuh ba u dei u khar heh saipan uba khein kordor ia ka "um shi luta" ban leit paiñkhana ban ia u para briew. Namar ba u nongthoh hi u jied da uta u tyngshop, ki nongpule bad nongpeit kai kim lah ban ong da kumwei pat hynrei ban pynpaw ba ym lah ban weng

noh ia u na ka drama, namar ka sohsat ka thain lyngba jong u bad ka Madina, wat la baroh ar ngut ki kut ha ka jingiap shwa ba ka drama kan kut.

Lada ngi shim pat tang na ki kam jong u kiba ialam tang sha ka jingsniew i kumba u kham iahap dur ban long u *flat character*. Balei? Lah ban pyni da kine ki nia; kaba nyngkong, ka long ba u shu shaniah beit tang ha ka bor jadu ban pynlong briew ia u bad haba kam trei kam shuh um lah leh ei ei haduh ban da iap syndon. Kaba ar pat ba u shu shaniah ha ka Madina bad dei ma ka ka ban pynbiang ia u ha ka kiad ne ka khalai ruh namar u la ri ia ka kum la ka khun bad ba u la ai ia kita ki sati jadu ruh kiba lah ban trei kam.

Wat la kitei ki nia ba la kdew haneng ki i kumba kin ieng ban kyrshan ba u Shamarkhan u dei u tyngshop shi sur, pynban ngan pynpaw hi ba um dei u tyngshop shi sur, hynrei uba pura. Ka nia kaba nyngkong ka long ba dei na u ba la pynkha ia ka sohsat. Kaba ar, tang ka Madina hi kam lah ban thain sohsat haduh ban poi sha ka *climax*. Kaba lai, wat la u kham pynpaw tang ia ki kam bapoh, u nang pat ban hukum ia ka Madina ba ka dei ban pynbieit da ka sati kamon ha kano kano ka por bad ban law noh da ka sati kadiang ha kano kano ka por kumba ka la leh ia u Suraiji. Kane ka pynpaw ba u long uba sianti haduh katta katta. Wat la u pyndonkam ia ka Madina kum ka atiar jong u, hynrei u nang pat ban bthah bad hukum ia ka kat kum ka jingkwah jong u, wat la u dei ban pyniap briew. (p.28)

U Suraiji: Une u long uwei pat u tyngshop ba paw khmat ha ka drama. U Suraiji u dei u khun jong u nongkhaii

mawkordor, lah ban sngewthuh ba u long u briew uba 'riewspah. Ngi lap nyngkong eh ia u ha ka *scene 3* "Ka Iew" (p.5). U don kawei ka khun kha ba u ri, kaba kyrteng ka Jani; kane ka khynnah ka dei ka khunswet. Na ka jingplie ia ka drama hi, lah ban sngewthuh ba u Suraiji u la ia ithuh ithaw bha bad ka Madina. Khyndiat lah ban iohi ia ka jinglong jong u ha kaba iadei bad ka jingiaieit bad jingiajuh iajan jong u bad ka Madina. U Suraiji u paw ba u long uba dih kiad, uba khalai bad u 'riewieit ia ki kam sngewbha. U ju pynsyruwa ei ia ka spah ka phew ha iing ka Madina namar ka khalai, ka put ka tem bad ki kam awria ki don lut ha iing ka Madina. Une u tyngshop u la shah phnieng shangkawiah ha ki bor jadu jong ka Madina. Ka jingshisha ba u Suraiji u long u tyngshop uba kylla ka jinglong jong u ka paw shai ba u dom ia ka Jani haba ka iapyrshah bha bad u ia ki jinglong ka Madina. U Suraiji u la iawer ia ka Jani ban leit ialam kai sha iing ka Madina. La khmih lynti ba u kynja kpa u dei ban sneng ban kraw ia la ka khun ha ka lynti kaba bha, hynrei une u tyngshop u kwah ba ka khun kan ngat pynban ha ka shrip jong ka Madina. Ka bor jadu jong ka Madina ka pynshoh tyndep ia u da ka jingieit bad u klet noh ia ka dor ka khun ba sotti, ba nylla bad ba shida. U la mut ban phah ia ka sha ka tyngam ka Madina, ka thei nuti ka thei dakaid. U da pynpaw ba ka Madina ka long kaba kordor tam ha khmat jong u bad kaba u ieit eh. Ki jingiatyrko hapdeng shi kpa shi khun ka la long kaba khluit bha bad ka la poi shaduh u pud ba u la ktah kti ia ka; ka khun ka ieng skhem triang ha la ka nongrim bad ba kam treh ban iakhleh bad ka 'riewdakaid kaba kum ka Madina. U Suraiji ha ka jingbitar u la kren ia ka Jani kumne:

Khie noh pha. Ngam kwah ban iakren shuh bad pha. Ngan kynjat pynban, pnah thylliej, bam ei, poh jait, khlem raiñ, khie kloï. Ngam kwah ban peit ia pha . . . Ioh nga shoh iap ia pha . . . Ngan beh noh shisyndon. Myntoi aiü ban ri kum ia kane ka tam sneng. (p.10)

U Suraiji hadien ba u la pyrkhath bha, imat u la mut ban kylla na ki jingsneng jingkraw ka Jani. Ynda u la poi ha iing ka Madina, u la pynpaw ba u la ngiah ia ka jingim sngewbha ba u la shu pynsyruwa ei ia ka spah ka phew baroh shikatta. U la pynpaw ha ka Madina ba um don spah shuh kum mynshwa. Pynban kita ki jingsngew jong u Suraiji ki la ktik ia ka jingmut jingpyrkhat ka Madina bad ka la sngewthuh ba u la sdang ban kyntait ia ka. Haba ka Madina ka la pan lei lei ia uta u jingdeng mawkordor ba ka deng ka Jani mynba ki la iakynduh ha iew, u la kyntait shisyndon ban ai ha ka. Hynrei ka Madina ka la sdang ban thaw buit kumno ban ioh pat ia u Suraiji ha kti jong ka. Ka la pyni buit da kumne da kumtai ba lada um don spah shuh, u lah ban shu bynda noh da ka iing khnang ba u lah ban ia khalai bad ka. U Suraiji u la kyntait ia kita baroh bad u la pynpaw ba um kwah ialang lok shuh bad ka namar ki kyntien sneng ka Jani ki sawa ha ki tyndong shkor jong u.

Ka jingkhraw u nongthoh ka long ban pynphai pat ia u Suraiji na ki kam babha ba u la thmu ban kylla kaba mut sha ka shangkawiah jong ka Madina. Kane ka la pyrshang dohiap sa shisien pat ban jop ia u. Tang da ka kiad ba la wiew jadu na i sati tama, ka Madina ka la lah ban khring pat ia u Suraiji uba la ngat dong-ly-dong ha ki kti jong ka. Shi khyllipmat u Suraiji u la kylla jutang

pat, u la pan map bad u la kular ba un pynhun ia ki jingkwah jong ka baroh. Kumta u la mareh thiaw sha la iing ban wanrah lut ia ka spah ka phew, ka ksiar ka ksah katba don na ka bynta jong ka. U la mut ban tan jubor ruh ia ka Jani ba ka dei ban leit bad u; bad ba lada ka ieit ia u ka dei ban ieit bad burom ia ka Madina ruh kumjuh. Haba ka Jani ka la pyneh bad kyntait ban leit bad u, u la phah loit ia u kpieng mawkordor na u ryndang jong ka bad u hukum ia ka ban mih noh shisyndon na iing khlem rah tang iwei i jaiñ jot ruh. La jop ka Madina thiaw ban pynbieit ia u Suraiji bad une la ka synduk ha kti u poi tiap sa shisien ha iing ka Madina. Nyngkong eh u la theh lut ia ki mar kordor katba don ha kata ka synduk ban pyni ha ka Madina bad ia u kpieng mawkordor pat ban pyndeng da la ki kti ha ryndang jong ka. U da iathuh khyllaw, "Nga la beh ia ka Jani na iing bad uto u kynjri nga la shim noh bad nga ai ia phi." (p.27)

Hadien kane u Suraiji u la shah ai pat da ka jadu pynisih bad la loit noh ia ka jadu jingieit sa da shi klat ka kiad ba la wieh da ka kti kadiang. Hangta kyndit bynriew u Suraiji, u la iohi ia ka Madina kum ka ksuid iap ba ishyrkhei ban peit bad u kynmaw pat ia ka Jani ka khun lui lui ba shida jong u kaba u la beh noh na iing. U la mih na iing ka Madina da ka jingbitar bad u da kular ba un sa wan pyniap ia ka, lada um lap shuh ia ka Jani. Kumta u la mih ban leit phai sha iing ka Madina ban leh ia kaba u kwah; hynrei u la iakynduh noh ia uwei u Pukir blei tang ha shiteng lynti. Uta u Pukir u la sneng la kraw bad iathuh ia ki jingshisha ka jingim. U la iathuh ruh ba ka Jani ka shongsuk shongsaiñ ha iing u Jamindar Saponu. U Suraiji u la sngewhun ban iohsngew ia kata, u la kloï ban klet noh ia ka spah kaba u la ai ha ka Madina; u

la kloï ruh ban leit bud ia uta u Pukir ban im noh ka jingim kaba hok bad kaba bha. Ka jingkylla kaba mut jong u Suraiji ka long ban wad tang ia ka lynti ka hok bad ka jingshisha.

Ha ka scene 9 "Khlaw I" la iohi pat ba u Suraiji u la iakynduh ia ka Jani kaba u kwah ban iohi baroh shikatta. Haba u iohsngew ia ki sur pangnud ba mih na ka Jani kaba la rwai shempap, katno ka ktah ia ka mynsiem jong u da ka jingsngew synei. Hynrei da ka jingiarap u Pukir blei uba la pyni lut ia ka dur ka Jani lyngba u luta, u la iathuh ba ka Madina ka la pynjot ia ka jinglong tnga long khun u Jan bad ka Jani. U Suraiji u la lah ban law ia ka jadu na ka Madina bad u Shamarkhan lyngba ka bor bad ka jingbthah u Pukir blei. U la pynsleh ia ki da u dpei bad u la shim noh ia u kuboit ksiar bad ki sati jadu na u Shamarkhan bad ka Madina. Nangta u la ioh ruh ban pyndih ia u Jan da ka um na uta u luta ba ai u Pukir haduh ba u Jan u la kylla matlah.

Shwa ban kut ka drama, la pyni ba u Suraiji u la leit khrong sha iing u Saponu bad lap ia u Jan bad iathuh ha u ba ka Jani ka la iap bad la tep noh ia ka bad i khun da ki nongkhron. U la pynithuh tang ha u Jamindar ba u dei u Suraiji, u kthaw jong u Jan. U la sngewsynei ia u Jan, namar u tip ba une ruh u la ngat jadu kum ma u hi. U Suraiji u iathuh ha u Jamindar kumne:

Nga ruh nga la ngat kum u khun jong phi ha kane ka jadu ka Madina ba ai u Shamarkhan bad nga sa ngiah ia kane ka pyrthei. Nga sa leit bud ia une u Pukir Blei ban shu im bad u Blei. (p.89)

Kitei ki kyntien ki kyrshan nia ba u Suraiji um dei uba sniew, hynrei la pynlong ia u ban kylla ha ka jinglong namar ba u la ngat ha ka jingthala ka kiad, ka khalai bad khatduh eh ha ka jadu ka Madina. Kum u tyngshop lah ban iohi ia ki jinglong tlot ha ka long briew man briew u Suraiji bad ki bor pyrkhath jong u. Um lah ban pynshong nia da lade ia kaba bha bad kaba sniew. Kaei kaba ka Jani ka pyni ha u, um iohi ba don jingbha ei ei hangta. Ka jabieng jong u ka long kum ka jong u khynnah rit. Ka Jani ka kren ha u kumne:

Pasan phim la don sanphew snem? Kwah ban iakren bad phi kham slem bad shibun kiei kiei. Hynrei phi long kum uba dang san snem. Phim don dohnud, phim don jabieng. Nga isynei. (p.10)

Haba bishar ia une u Suraiji u paw ba u long u tyngshop shisur uba im ha ka pyrthei drama bad uba shah khyrwait shipor ha ki jadu jong ka Madina. Hynrei u la kylla bha hadien ba u la lait na ki jadu jong ka. U long u atiar jong u Pukir blei ban wanrah ia ka hok pyrshah ia ka pap. Wat la u nongthoh u mut ban pynlong Khasi ia une u tyngshop, pynban lah ban sngewthuh ba ka kyrteng bad ki kam hi ki sma dkhar. Ka nia ban kyrshan ka long ba u Suraiji u ri ia ka khun u para, kaba ha ka dustur ki dkhar (patrilineal system), ki kpa ki kham don ka jingkit khlieh ia ki khun ki kti bad ka jait ka kynja. Lada ka Jani ka dei ka Khasi, ki kur jong ka ki la dei ban ri ia ka ym u Pasan jong ka. Ka jingleit bud jong u Suraiji ia u Pukir ruh ka kyrshan nia ba ki Hindu ki don ki kynja Pukir ia uba ki shaniah ba u lah ban leh bha ia kiba shem lanot lada ki kloj ban kylla bha kum u Suraiji. Halor katei ka nongrim lah ban kdew ba u Suraiji, wat la u paw kum

u tyngshop shisur hynrei u don pat la ka kam ba kongsan ban leh ha ka drama; ym lah ban weng noh ia u na ka drama namar dei lyngba jong u la lah ban wanrah ia ka tarajur jong u nongthoh. Dei ma u ruh uba long u atiar jong u Pukir uba la lah ban pynduh thiaw ia ki bor jadu jong u Shamarkhan bad ka Madina. Dei ruh na u la sngewthuh ba u Jan u la ngat ha ka jadu hadien ba u Jan u la matlah. Khatduh eh lah ban kdew ba lyngba u Suraiji la lah ban sngewthuh ia ka jingbyrsieh jong ka Madina ha ka kam shongkha shongman. Ha ka jingshisha ka dustur Khasi ka kheiñ sang ba ka kiaw kan iapoi bad u pyrsha kurim hadien ba la phet u kthaw. Kumta lah ban pynkut nia ba u Suraiji wat la u long u tyngshop shisur hynrei u long pat u tyngshop ba ka drama ka donkam ia u.

U Jan: U Jan u dei uwei pat u tyngshop ba kongsan ha kane ka drama. U paw ha ka drama naduh basdang haduh bakut; u Jan u dei u khun marwei jong u Jamindar Saponu. Kat kum ka jingbatai jong u nongthoh, u Jan u dei u khynnah u bym da koit da khiah bha. Kumta u la dei ban leit bam lyer sha lum sha wah da ka kjat bad ym da ka kali kumba la bthah da u doktor. U nongthoh uba tbit bunsien u ju wanrah ba kawei ka jingjia kan pynkha shuh shuh sa ia kawei khnang ba ki shalyntem ka khana kin tyllun. Kumta ruh lah ban ong ba ka jingleit kai lum leit kai wah u Jan ka phawer jingmut lypa ia ki nongpeit kai bad ki nongpule ba u Jan un sa iakynduh ia ka Jani kaba dang leit tong um na shyngiar. Ha ka jingia kynduh jong ki, la sngewthuh ba u nongthoh u la buh ia ki kyntien biria da kaba pyniakren ia u Jan bad ka Jani kumne:

Jani: Are! (Shim) Mano ba wan pret jaiñ kumne: ne klet i briew mo kumne! Ngan leh kumno? Ngan buh ne ngan rah. (p.10)

Na katei ka jingkren ka Jani u nongthoh u la iathuh ba u Jan u la mih kynsan kynsan bad pynphai ktien da kaba ong, "Haoid keiñ. Wa, ynda rah ruh yn lei? Rah, rah keiñ." (p.20) Kane ka jingkren u Jan sngew kumba u Jan u kren lyngkut hynrei kitei ki kyntien ki pynsammut ynda haba u Jan u kren shuh shuh kumne, "Phim shym mut rah seh, nga tip; tangba phi shu mut ban tuh ei." (p.20)

Katno kan long ka jingleh raiñ ia ka kynthei briew ban shu shah kynnoh tuh ei khamakha ha u samla briew uba kam pat ju iohi tang shisien ruh. Haba ka Jani ka la kyn-yiw ba ka ong ba kam shym mut tuh, hynrei ka kum iuh da ka kjat. U Jan u la nang pynleh raiñ shuh shuh da kaba ong kumne:

O, pleng! Da ito i kjat jong phi ruh phi la iuh seh mo? Shish, da ka kjat phi la iuh, ngam treh phong shuh. Phi dei ban siew shisyndon. Siew! (p.20)

Na kitei ki kyntien ngi lah ban sngewthuh ba u Jan u la thlia ia ka Jani namar ba u itynnat ia ka ba ka leh raiñ bad ka leh tieng. Hynrei kaba shai hi te ka paw ba u Jan u la shoh jingieit tang mar shisien iohi ia ka. Haba ka Jani ka la kyn-yiw bad ong, "Ine i bah iba la sniew sohsat! I shu phah siew, ngan siew na ei? Shu kynnoh tuh. Map noh seh, jait ba shu kum bakla. Phim lah ban map." (p.20) Ka Jani ka la kloï ban pan map ruh hynrei u Jan u la pynbud pynban da kine ki kyntien:

Map, map, sniew sniew. Mano ban map shuh? Mano ba sniew? Kynthei briew shaduh shane wei briew! Kloï iathuh phi shong hangno? Iohi ia ka iing nangne? (p.20)

Haba bishar ia ka jinglong u Jan na kitei ki kyntien, ka pynshai ia ki nongpeit kai bad ki nongpule ba u Jan u nang ban biria dei por ia ka kynthei. Hynrei u kham kheñ kor pat ia ka burom ka ijot jong ka ban pynpaw ha ka Jani ba ka kynthei briew kam ju kham poi sha ki jaka kynjah wei briew. Hadien ka jingkylli ia ka jaka shong jong ka, u Jan u la pynpaw ba u don jingthmu ban iakynduh pat bad ka ha ka sngi kaba bud.

Khngang ban wanrah ia ka jingkyndeh shadem ha ki ar ngut ki samla kiba iakut ban iakynduh nyngkong (first date), u nongthoh u khlem ai lad ia ki ba kin iakynduh. Ka daw ka long ba ka Jani ka la shah beh noh na iing ha u Pasan jong ka u Suraiji. Ha kata ka sngi kaba ki la iakut u Jan u iai ap sah ia ka Jani ha shyngiar tongum bad u khlem poi iing shuh. U la wad ruh ia ka kylleng hynrei u khlem poi pyrkhata ba ka la poi pynban ha iing jong u da ka jingialam u Thakur uba wad nongtrei iing. Ka jingkyndeh shadem u Jan ka bym don pyrthei shuh; u dap da ka jingsah nud haba u khlem iakynduh ia ka Jani kumba la iakut. U la pyrkhata ba u la shah thok bad ba ka jingieit ka lah ban pynkyndeh shadem ia u. U kren wei briew kumne, "Kane, te, ka ban iap! U Khoka ruh ngam lap, ito i kong Jani thok ruh ngam lap. Ngan leh noh kumno." (p.33) Na kine ki kyntien la sngewthuh ba u Jan um suk shuh ka mynsiem ba u khlem iakynduh ia ka Jani bad u iai wad lad ba u dei ban tip shano ka don. Hangta u la poi iakren bad u *Comick* A.R.P. uba dei thoh kyrteng na ka bynta ka rashon. U la kylli bad phah peit ia ka kyrteng jong ka Jani hangno ka don. Ynda uta u A.R.P. u la wad bad lap ia ka kyrteng jong ka Jani ha ka nombar 108 ha iing u Jamindar, bad ki kyrteng ki long kumne - u Sapono, u Jan, u Thakur bad ka Jani ki don

lang hangta. U Jan u dang mut ba uta u briew u la bieit khamtam haba la iathuh ba la phah wad pulit ia u Jan ba u la jah na iing.

Ka jingshoh jingieit jong u Jan ka la pynsgewsih ia u haba u la hap ban wanphai pat sha iing da ka jingduh jingkyrmen. U la kren wei briew ryngkat bad ka jinglynga jingpisa jingmut haba u bynfiaw kumne:

Shish, ka shu long kam kai! Imat ngam lap shuh mo ia i Jani, haduh katne ngan long. In shu thok na madan ha madan. Em, lashai ngan leit wad biang. Tang shu khie baroh shisngi ngan leit wad biang haban da shem. Ngan shem ruh ngam suk. (p.42)

Ka shai bha ba kitei ki kyntien u Jan ki iathuh ia ka jingskhem jingmut u Jan uba pynpaw ba u ieit hok ia ka Jani. U khlem poi pyrkhai ba ka Jani kaba u ieit eh ka don pynban ha iing jong u. Na ki jinglong bad ki kam kiba bha jong ka Jani u kpa jong u Jan u la pynkhreh ban pyniapai kha noh ia kine ki samla. Hynrei shwa ia kane, u Jan u la kwah ban tip ia ka daw balei ba ka Jani ka khlem wan iakynduh ia u kumba la iakut bad kumno ka poi pynban ha iing jong u. U Jan u la ialam kai step ia ka bad u la thlia ia ka Jani ba kan pynrah ia ka *overcoat* jong u haduh ba kan da thait hi iar. U Jan u da skhem triang ha la ki kyntien kumne, "Phi da kynmaw artat naduh mynta, ba kano kano kaba nga thmu ma nga ka long kaba itynnad bad bha kumne . . ." (p.47)

Kum ki kritik jong ka drama lah ban buh dor ia u Jan ba u long u tyngshop uba pura (round character). Ki jinglong jong u ki pynpaw ba u ieit haba u ioh ia ka jingieit

ha la kut shadem, u dom haba um hun mynsiem bad um iakynduh ia kaba u ieit; u hun pat haba u iadon lang bad ka. Kitei ki jinglong ki pynpaw ba u Jan u long u tyngshop uba im uba khieh bad uba don ia ki jingsngew briew. Shuh shuh, ki jingkylla ha ka jingim jong u ki long kum ha ka jingim briew kaba shisha kata, ynda haba u Jan u la ioh ia ka jadu pynieit na ka Madina. Ka jingaid stet kane ka drama ka shong eh ha ki kam ba u nongthoh u la pynkhamti ha u Jan. Na ka jinglong ba lui lui, tip briew, ieit lok bad ieit khun sha ka ngop ha ka khalai, ka dih kiad, ka iaid kynthei bad ka leh beifi tnga. U Jan u la kylla long u 'riewkai, u 'riewlyngkar, u 'riewawria, sniew ktien bad u la klet ruh ia ka iing ka sem bad ia ki jingsneng u kpa. Kaba shisha, lada ngi bishar ia kane ka drama ba kam don ia ka *hamartia*. Hynrei lada ngi shim ba u Jan u la bakla ha kane ka drama, lah ban ong ba la maham lypa da ka Jani shaphang ka jinglong pohdor ka Madina mynba ka la phah wad ia u Pasan jong ka u Suraiji ha iing ka Madina. Ka Jani ka la maham lypa ia u Jan da kaba ong, "Kane ka briew ka bym long ka jingim phi da sumar khie." (p.55) U Jan u la pynbor ia ka Jani ban ialeit lang bad u shata hynrei ka Jani ka la ai daw ba ka long ka iing ka bym long ban rung ki kynthei, sa ba ka hap ap ia ita i khun iba dang khunlung. Ka jingbym treh leit lang jong ka Jani, ka pynkha sa ia kiwei pat ki jingjia kiba pynap shrip bad pynkylla ia ka jingim u Jan. La sngewthuh ba u Jan u la bang ha ki nia pynbieit jong ka Madina bad ka la ioh lad ban khyrwait ia u da ki bor jadu ka sati tama kaba ka deng ha ka kti kamon da kaba pyndei tiak ha ka sha. Ki jingkylla ha ka jingim u Jan bad ki jinglong jong u haba u iaksaid bad ka jingieit ba matlah jong u, ki nang ia kyrshan shuh shuh ia u ban long u tyngshop pdeng ka drama.

Hadien ba u la ioh jadu, u la ieit sa tang ia ka Madina, u tim u tla ia ka Jani, u poi iing miet jan man la ka sngi bad u pynsaja ia ka har rukom. U Jan u la poi ha u pud ba u la knieh lut ia ki jingdeng ki jingkup bad ki jingdon jingem na ka Jani ba la ai da u kthaw ha ka. U la rah lut ia ka spah ka phew na iing u Kpa ban leit ai ha ka Madina. U Jan u da kren sarong ha u Does bad u Noren kumne:

Ka Madina ka dei ka puri blei ha ki khmat jong nga, katba ka ang ha pyrthei ngan ai ia ka. Ia kato ka Jani, nga ieit, me ong, mynnyngkong; hynrei naduh ba nga iohi ia ka Madina nga isih ia ka Jani kum ka eit. Ngan beh noh te me, ia ka. (p.69)

Wat la ka Jani ka la phet na iing ryngkat bad u khun, u Jan u la sngew lait luid shipor pynban ka khana ha ka drama kam pat kut. U nongthoh u nang kwah shuh shuh ban dro dur ia ka jinglong ba shisha jong u Jan. Ha ka por ba u Jan ryngkat u Shamarkhan bad ka Madina ki dang ioh thiah lyngngai ha ka buaid kiad lyngngeh, u Suraiji u la ioh ban pynsleh da u dpei bad shim noh ia u kuboit ksiar na ka khlieh u Shamarkhan bad ki sati jadu na ka Madina. Nangta u la ioh ruh ban pyndih um ia u Jan kumba la bthah da u Pukir blei. Haba ki bor jadu kim trei kam shuh, u Jan u la lyngngoh shibun ban shem ia lade hangta ha iing ka Madina ryngkat ka jingbuaid. U la sngewthuh ba u la jot bad ba u la leh ia ka bym dei eh, khamtam lei lei ba u la klet ia la ka iing ka sem. U la sdang ban kynmaw iing, kynmaw tnga, kynmaw khun bad u sngew ba um lah shuh ban tep eit miaw ia ki kam ba u la leh. U la kylla matlah kat kum ka bainong ba

u la ioh na ki kam jong u hi. Dei hangne ba ngi iohi ia ka *catastrophe* lane ka jingshem lanot ba u Jan kum u tyngshop pdeng u mad. U la kwah ban kylla kaba mut, u la kyrpad ruh ia ki lok jong u, u Noren bad u Does ba kin ialam ia u sha u Kpa. U ong kumne:

Nga kwah ban poi sha iing i papa ba ngan ioh ktah ia ki sla jat i papa bad i Jani ban pan map, ba ngan lait noh na kane ka jingtim. (p.85)

Kitei ki kyntien u Jan ki pynpaw ba une u tyngshop u la sngewthuh ba u la ioh ia ka jingtim na u Blei. U la long thik kum uta u khun sarong awria uba kwah ban ioh jingmap pat na la u Kpa. Hynrei u Kpa jong u Jan u khlem map ia u Jan ha kata ka khyllipmat. U Kpa ha ka jingdom u la beh pynban ia u na iing namar ba u la sngew synei eh ia la ka pyrsa kurim ba lui lui jong u. U la ioh jingtip na u nongkhrong ba ia ka Jani bad i khun la dep thang da ki nongkhrong. U Jan u la phai kylla na la iing da ka jingduh jingkyrmen; u da thmu ban ia id wir noh namar um kwah im shuh ha pyrthei. Khatduh u Jan u la leit poi ha kajuh ka khlaw ba shong u Pukir blei ha kaba ka Jani ruh ka don lang hangta.

Ha kane ka bynta, u nongthoh sa shisien u la kwah ban pynkylla pat ia ka jingim u Jan da kaba pyniakynduh ia u Jan bad ka Jani kaba la ithuh ia la u tnga. U te um iohi shuh ia ka hynrei u iohsngew ia ka sur jong ka. Um ngeit shuh ba ka dei ka Jani, u dang mut ba dei kawei pat ka jadu ka ban pynjot ia u ha ka sur jong ka Jani; u tharai ba ka Jani bad u khun ki la iap. Ynda la pynshisha ba ka Jani ka dang im, la pyndih ia u Jan da ka um na u luta ba ai u Pukir blei. Hangta u Jan un sa iohi biang ki khmat bad ithuh ia ka Jani, ka tnga baieit thep mynsiem

jong u. U la pan map na ka bad dem khrup ban bat na ki kjat jong ka.

Ka jingiohi pat u Jan na ka jingmatlah shipor, ka rah joit ia ka drama sha ka suk ka saiñ namar u nongthoh u pyniakynduh biang ia u Jan bad ka Jani, u khun, u Sapono bad u Suraiji. Halor kane ka jingjia la rah ia ka drama na ka *tragedy* sha ka *tragi-comedy*. Te kum u tyngshop pdeng, u Jan u don ia ka sap ka phong kum u tyngshop ba pura bad la ai kam ai jam ia u ba un bat ia baroh ar kitei ki jait jinglong. La pyni ia u kum u tyngshop shempap shiteng bad kum u tyngshop biria pat shiteng ka drama. Une u tyngshop u paw ruh ba u dei u dkhar kumba long lem kiwei ki tyngshop ha kane ka drama. Ki kyntien ba u pynpaw ha ki paralok jong u hadien ba u la kylla matlah ban ialam ia u sha iing u Kpa ki sakhi kumta. Ka rukom pyniapoi kha u Sapono ia u Jan bad ka Jani ka pynshisha shuh shuh ynda haba ka Jani ka shong ka sah ryngkat bad u kum ka dustur ki dkhar. Te wat la kane ka drama ka sma dkhar hek hek, u nongthoh u thmu tang kawei ban pynpaw ia ki jingjia lyngba ki tyngshop ki puron ba kin phalang ha ka imlang ka sahleng. Kumta u Jan u paw naduh basdang haduh bakut ka drama kum u tyngshop pdeng. Ki kam jong u ki sakhi kumta, namar lada u long u tyngshop pdeng ka shempap, u dei ban long u briew uba bha ym uba janai. U Jan u long shisha kumta ba nalor ki jingbha jong u haba sdang, um shym la lah ban teh lakam haba ka nusib jot ka wan. Kumta u la ngat ha ka jadu kaba long ka shangkhwiah ba la phnieng khnang ban pynkylla sniew ia u. U long uba don ba em namar u dei u khun marwei jong u Jamindar Sapono, uba don la ka khyndew ka shyiap. Ka jingshah jop jong u ka long sa kawei pat ka mat nalor kitei kiba

la tai ban kyrshan ia u kum u tyngshop pdeng. U la shah jingjar ruh hadien ba ki bor u Pukir blei ki la trei kam. Kaba kham kongsan shuh shuh ka long ba u la lap dien ia ka jingshisha ba u la leh bein ia ka Jani bad u khun bad ba u la pynsyrwa ei khlem khein snep ia ka spah ba la lum u Kpa. Kine baroh ki iahap dur bad ka shempap; hynrei ka jinglap dien ia ka jingshisha kaba dang lah pat ban pynkylla kaba mut ia u tyngshop pdeng, ka lam ia ka drama sha ka suk ka saiñ ha kaba kut. Dei hangne ba u Jan u dei u tyngshop ka *tragi-comedy*.

U Pukir blei: Une u tyngshop u paw hateng hateng ka drama, ym iohi ia u naduh ba sdang. La sngewthuh shai ba ka jingdon jong u Pukir ka long ban law ban loit ia ka sohsat ka drama, ban warrah ia ka *poetic justice* jong u nongthoh bad ban pynkut ia ka drama ha ka shembha. Dei u Pukir blei uba la iakynduh nyngkong eh ia u Suraiji hadien ba u la lait na ka jadu pynieit ka Madina. Dei ruh ma u uba la sneng la kraw bad khang ia u Suraiji ban leit phai pat sha iing ka Madina, mynba u Suraiji u la dom tynggeh haba um iashem shuh bad ka Jani. U Suraiji u la don ka jingthmu ban leit pyniap syndon ia ka Madina. Hynrei u Pukir blei u la sneng bad ialam noh ia u Suraiji ban shong ban sah bad u da kaba u pynithuh ia lade ba u dei uta u Pukir blei. Une u tyngshop u paw ba u long uba ieit hok bad shakri hok ia u Blei, uba iada ia kiba hok kiba shida, uba iohi ia u sada u thohbria bad ia ka pyrthei hi baroh kawei. Une u dei u juh uta u Pukir uba la sumar sukher ia ka Jani haba ka la iaaid wir ha khlaw, mynba ka la shah beh ha u Jan na iing. Kaba kham kongsan eh na ki kam jong u, ka long ba une u Pukir u la ai bor ha u Suraiji ban pynduh noh ia ki bor jadu jong u Shamarkhan bad ka Madina. U Pukir u la

ai jingsneng ruh ia u Jan namar ki kam sniew ba u la leh da kaba pynmatlah ia u. Hynrei ka jingmatlah jong u Jan ka long kum u dieng sympat ia u ba un kylla kaba mut shi syndon bad ieh noh ia ki kam sniew baroh. Haden ba u Pukir u la sngewthuh ia ka jingbabe shisha u Jan, u la ai pat ia ka jingiohi ha u lyngba ka um na u luta bad u la pyniakynduh pat ia u bad ka Jani ryngkat bad u khun.

Ban bishar hi na ki kam ba u Pukir u la pynpaw ha ka drama, ka long kaba shisha ba u ieng na ka bynta ka bor kaba bha, ban pynkylla bha ia ki tyngshop. Ka jingdon jong u ka pyntyllun stet ia ka drama sha ka lawsohsat bad kaba kut. U leh ia kine da kaba u pyndonkam da ki bor bamaia. Wat la ngi la thikna ba une u Pukir um dei u Khasi, hynrei u tyngshop dkhar namar ym ju don pukir koit ha ngi ki Khasi, hynrei lah ban shai ba u nongthoh hi u wanrah ia une u tyngshop ban kyntiew ia ka drama ba ka hok ka ieng rasong ia ka pap. Kumta une u tyngshop u ieng kum u tyngshop uba pura bad yn ym lah da lei lei ruh namar kata, ban weng ia u na kane ka drama.

U Thakur: Une pat u dei sa uwei u tyngshop ha kane ka drama; na ki kam bad jinglong jong u u paw kum u tyngshop biria. U dei u shakri jong u Jamindar Saponu, hynrei ym shym la dro dur dro dar ia u. Malu mala lah ban tip ba u dei u tyngshop dkhar uba kyrteng u Thakur Lama Gurung Phurung Singh na ka jait Jurwait (p.82) Une u tyngshop u iarap ban bteng ia ka khana ha ki katto katne ki mat; kata ha ka jingidei jong u bad u Jan bad ha ka jingidei jong u bad u Jamindar Saponu. Ha kaba iadei bad ka jingwad nongtrei u Jamindar, dei u Thakur uba la wan ialam ia ka Jani ban pynbiang ia ki jingdawa ki jingjia.

Hajan baroh ki kam ba u paw lah ban iohi tang ki kyntien bad ki snap biria suda. U juh pyndonkam ki kyntien biria ha ka ktien Hindi bad teng teng ha ka ktien English kaba dkoh. Lah ban sot katto katne na ka kot ia ki kyntien biria ba u Thakur u kren. Ha kaba iadei bad ka jingiakren jong u bad u Jamindar u Thakur u jubab ia u trai kynrad kumne:

Bilkul thik, ex-dom kharap, know nothing. Kushnai janta. Ym tip ei ei ruh em - Ehe map i shano kumno? Iano phi phone? Ia nga seh mo? A ram bahut jalum ka bad. (p.50)

Lah ban shem bun ki sakhi na ka kot hi ban pynshisha ba u Thakur u dei u tyngshop biria. Ha ka jingidei jong u bad ka Jani u Thakur u ju thlia ia ka ruh da ki kyntien biria. Haden ba u Thakur u la leit ialam ia ka Jani ban trei ha iing u Jamindar, u la thlia bad kylli jingkylli ia ka kumne, "Phi ong kumta! Leh phi thok? Phi shah beh na iing tip na ka bynta uto ne? (p.38) Kane ka jingkren ka la dung ia ka dohnud ka Jani namar ka long kaba shisha ba ka la shah beh na iing, hynrei ym na ka daw uta u samla.

Ha ka jingidei jong u bad u Jamindar Saponu u Thakur u paw ba u long uba kohnguh sneng thik kumba bthah u kynrad haba u leh ia kano kano. Hynrei ha kawei na ki jingjia ba iadei bad ka jingleit kai step jong u Jan bad ka Jani, u Thakur u la *plan* lypa ban jubab lamier ia la u kynrad kumne, "Ngam tip, ngam tip, ngam tip ei ei ruh em ma nga. Peit ho, wat leit kynnoh. Ngam tip - I knew nothing." (p.50) Na kane ka jingsot une u tyngshop u paw ba u long uba peit ngor. Ha ka jingshisha dei ma u uba la bthah ia ka Jani ba ka dei ban leit kai step bad

u Jan kum ka rukom. U Thakur u la iathuh ha u Jamindar mynba u la iohi ia u Jan uba la ialeit suwari sha baiskop bad ka Madina. U la phikir ban mana lypa ia u Jan ba un kiar na ka briew kaba sniew kum ka Madina. Ym tang kum u tyngshop biria ba u Thakur u paw ha kane ka drama, hynrei u paw ruh ba u long u tyngshop uba kwah ia ka jingbha na ka bynta ka iing ka sem u Jan bad ka Jani. Don ki khen ba u Thakur, tang ban pynthamula ia ki nongpeit kai u la pynpaw ruh ba u ju jler teng teng. Ha ka jingkren marwei jong u u ong kumne, "Ka mat iadep shato, thok la ka thok kumto plak plak. Ynda jia ba bitar u Jamindar ngan ong ngam tip ei ei ma nga." (p.46) Kane ka jingsot ka iathuh ia ngi ba u nongthoh hi u long uba biria bad u la ioh ka lad ban pynrung ia ki *scene* biria ha ka drama lyngba ki jingkren jong u Thakur ha kiba bun ki jaka jong kane ka drama. Kumba la kdew sha khmat ba kane ka drama ka iakhleh lang ia ki snap ka shempap bad ka biria, ka long kaba shisha ba ia ki snap ka biria la bynrap shuh shuh da u Thakur. Kumta ka jingdon jong u ha kane ka drama, wat la u dei tang u tyngshop shisur pynban u la kyntiew bad pynbiang ia ka shi bynta ka jingdawa kane ka drama ha ka biria.

Ka Madina: Ka Madina ka long ka puron kaba paw khmat bha ha kane ka drama. Ka paw naduh basdang ka drama haduh ka lawsohsat, kata hashwa ba ka drama kan poi sha ba kut. Baroh ki jingjia ha kane ka drama la pyntyllun lyngba ki kam jong ka. Dei ma ka kaba wanrah ia ka sohsat bad ki jyrwit jong ka plot baroh ki shong eh ha ka. Ka jingkieu ka *action* sha ka *climax* ruh ka dei na ki kam jong ka. Kumta khlem kane ka puron, ki jingjia kin ym lah ban jia kumba la thmu da u nongthoh. Baroh ki jingjia ki don ka jingiasnoh lang kawei bad kawei pat

namar ka jingdon jong ka. Lada dro dur beit ia ki kam bad ka jinglong ka Madina, lah da kaba shai ban ong ba ka Madina ka dei ka thei dakaid kaba die ia la ka longrynieng tang namar ka jingkwah brai ka doh bad ka jingkhwan spah. U nongthoh u khlem kynthoh ei ei ia ka jinglong ka Madina shwa ba kan paw ha ka *action*. Kata la ka long ka briew kaba bha ne kaba sniew naduh basdang ka jingim jong ka, ym shym la kynthoh ruh halor ki kmie ki kpa bad ka longiing longsem jong ka. Ioh lehse don kano kano ka daw ba ka Madina ka kylla long ka briew kaba dakaid kumba ka paw ha ka drama hi kum ka nongpynjot ne pynpait pynpra ia ki longiing longsem basuk ki briew.

Ha kaba sdang eh la lap ia ka Madina ba ka paw ha ka *scene* ha iew; nangne la sngewthuh ba ka la ithuh ithaw bha bad u Surajji. Ka shong ka sah bad u Shamarkhan uba ka kam kpa (Baba) ia u. Ki jinglong kiba shisha jong ka Madina ki kham paw eh ynda haba ka mynsiem tip briew tip blei kam don shuh ha ka; ka da mut ban phnieng wat ia ka Jani ruh ha ki shangkhwah jong ka. Haba u Surajji u la ialam iew ia ka Jani ka Madina ka la ikwah ban ioh pyniaid iew lang ia ka ruh. Kumta ka la iawer ia u Surajji ba un wan ialam kai ia ka Jani sha iing jong ka. Kawei pat ka daw ba ka la iawer ia ka Jani, ka shai ba ki khmat jong ka ki shat beit sha u kpieng mawkordor uba ka Jani ka deng bad ka da thrang eh ban ioh ia u.

La sngewthuh ba u nongthoh um shym la ai ia ka jingbha briew, ka dur ka dar jong ka Madina na ka hi, hynrei la pynbha briew ia ka lyngba ki bor jadu kiba ka la ioh na u Shamarkhan. Nyngkong u Shamarkhan u ai ha ka da ka *mohini*, hynrei ynda ka Madina ka la iathuh

ha u ba kata ka *mohini* ba u la ai kam trei kam shuh, namar ba ym ju don shuh ba rung ba mih ha iing jong ka kumba mynshwa. U Shamarkhan u la kular ha ka ba un sa ai noh da ki sati tama kiba kham khlaif bor. Kumba la kdew ha ki bynta kiba shakhmat ba kita ki sati ki don bor ban pynieit ia uno uno u samla tang shu la pyndei tiak da ita iba ka deng ha ka liang kamon ha kano kano ka jingdih. Lah pat ban pynisih khait ne ban loit ban law noh ia kata ka jingieit tang shu pyndei tiak ia ka jingdih da ka sati kaba ka deng sha kadiang. Ka shai ha ka drama ba ka Madina ka la pynbeit ia u Suraiji uba la mut ban kylla kaba mut noh hadien ba ki la iakynduh ha iew, na ka daw ba ka Jani ka la sneng ia u. Hynrei ka bor jong ka sati tarna kamon ka jop thiaw ban pynngop ia u Suraiji ha ki kti ka Madina. U la theh lut ka spah ka phew ba u don baroh ha ka Madina namar u la ieit matlah ia ka. Tang kawei, ka Madina kam shym la lah ban jop ha ka ban khring ia ka Jani sha iing jong ka. Na ka bynta jong ka, u Suraiji u la knieh noh ia uta u kpieng mawkordor uba ka Jani ka deng namar ka Madina ka la ikwah ia u naduh ba ka dang iohi nyngkong ha u ryndang ka Jani. Ka jingieit matlah ia ka Madina ka pynlong ruh ia u Suraiji ba un shoh dusmon bad beh ia ka Jani na iing namar ba ka la kyntait ban leit bad u sha iing ka Madina. Hynrei ki jingjia ki kylla khongpong, tang lah ioh ia ki jingkwah jong ka baroh, ka Madina ka la pyllait syndon ia ka jadu jingieit kumba la bthah da u Shamarkhan; hana ba dang bun sa kiwei pat kiba dang ap. Dei hangne ba ka sati kadiang jong ka ka trei bad ba u Suraiji u iohi ia ka dur ba shisha jong ka Madina. Ka long kum ka ksuid iap, ka nongpynjot bad ka nongpynpra iing pynpra sem. Ka long ma ka ka daw jong ka jingshah leh beif ka khun kha ba lui lui jong u Suraiji.

Ha kawei pat ka bynta, la iohi ba ka Madina ka la sdang ban phon ban pah pat ia u Jan uba long u tnga jong ka Jani bad u pyrsa kurim jong u Suraiji. Ka la iathuh thok ha u Jan ba u Suraiji u long u briew uba sniew bad u la hikai dih kiad ia ka haduh ba kan da mlien kumta. Ka la sei ka klat ban tyrwa kiad ia u Jan, ka da iawer baioskop ia u; hynrei u Jan u la kyntait shi syndon. Kumta ka la tyrwa noh ia u da ka sha bad ka la ioh lad ban wieh ia i sati jadu ban pynieit bad pynngop ia u Jan. U Jan ruh u la ngop namar shi pela i sha bad hadien ba u la mih na iing jong ka ha lynti sha la iing, u la phai dien kylla sha iing ka Madina bad ong ba u la klet ia ka. Ha kata ka miet u Jan u la ia muja sha baioskop bad ka Madina tang ar ngut hi. Ngim khmih lynti ba ka briew kum ka Madina kan pyrkhait ia ka long briew man briew, khamtam ha ka kheif kur kheif kha u Khasi. Ka la pynngat ia u Jan uba dei, ha ka jingshisha ban khot kiaw ia ka, wat la u kthaw jong u u khlem iasah ryngkat shuh bad ka. Dei kane ka bynta kaba la pynsyier mynsiem ia ki nongpeit kai namar ka jinglong ka Madina hi ka pynphieng ia ki briew kiba bha ha ka imlang ka sahleng. Ki thei nuti imat, kim ju iakheif ba ha iing ha sem bad ki shu kynrup beit kat ia uba ki imon kumba leh ka Madina. Ha kane ka rukom u Peace Roy u la pynngat jlang ha ka jingbym tip ia u Jan ha ka shangkhwah ka Madina. Baroh ka spah kaba u don ka kylla long jong ka Madina suda; u la sloit lyngkhuid ia ki jingdeng kiba kordor na ka tnga jong u ka Jani ban ai ha ka baieit jong u ka Madina.

Wat la ka paw kumba ka spah ka Madina ka la shlei ha iing jong ka, pynban u nongthoh u khlem ai lad ba kata ka spah kan neh slem. Ka Madina hi kan ym ioh ban pyndonkam ia ka spah bym hok ba ka la ioh lum

da kaba phnieng shangkawiah ia ki shynrang bad da ka jingiaid dakaid jong ka. Kumta la ai ka nong ia kita ki kam byrsieh jong ka Madina da kaba pynduh noh ia kita ki bor jadu kiba ka la ioh na u Shamarkhan. U Suraiji u la leh thik kumba la bthah da u Pukir blei bad u la ioh ban sloit ia ka bor bad ka iktiar bym hok na ka Madina bad u Shamarkhan; u Jan ruh u la matlah namar la ioh ban pyndih ia u da ka um ba ai uta u Pukir. Ka Madina kam don bor jadu shuh lait sa tang ka bor briew jong ka; ka la iohsngew lut ia ki jingpang jingshitom, ka suh ka thar bad ka la lyniar bad kyang. Ym don ba lah ban iarap ia ka, wat uta u Baba uba ka ieit eh bad shaniah eh ruh um lah ban iarap shuh ia ka. Dei ha kane ka khyllipmat ba ka Madina ka kham ieit ia lade ban ia ka spah lane ban ia u Shamarkhan bad ka pynpaw da kaba ong kumne:

Ka spah baroh sa shim lut ia phi, Baba, tang lada phi lah. Ngam kwah ei ei ruh. Da ei phin knia? Ong seh, Baba, ngan leit wad . . . pyrshang seh Baba! (pp.85-86)

U Shamarkhan um lah shuh ban loit ban law ia ka Madina namar ki bor jadu kiba u ju don ki la kylla dpei. U da pynskhem ha ka ba dei sa tang ki jingshitom bad jingjynjar suda kiba ap haduh kaba kut. Kumta ka Madina, ban pynkut ka la sei da ka shuri ban dung ia u Baba uba hikai. U Shamarkhan u la ioh ban dung shwa ia ka bad ka pat ia u. Kumta ka jingkut jong ki ka long ha ka jingiap khlem ioh ban leh sngewbha ia kata ka spah ba la ioh lum na u Suraiji bad u Jan.

Lada ngi bishar bniah ia ka jinglong ka Madina, lah ban sngewthuh ba la hikai ia ka da u Shamarkhan ban

iaid awria bad lyngkar, namar ki kyntien khatduh jong ka ki sakhi bad shai katba ka dang sei ia ka shuri bad ong artat:

Kata la kut? Phi ruh phin kut noh? Nga ruh ngan kut noh? Ngan pynkut shwa ma nga ia phi uba hikai. (p.95)

Lah ban iohi ia ka jingkylla kaba mut dier por jong ka Madina haba ka la sneng ia u Does bad u Noren, ki lok kiba ju iabam iadih bad khalai sngewbha ha iing jong ka. Ka la sneng ia ki da kaba ong kumne:

U Blei u la tim ia ngi kat kum ki kam. Ngan sa iap. Ka jadu ba bat ka la trei kylla ia nga. Phi ruh, lada phi ngeit, khie ialong noh ki briew kiba shisha. Pyllait baroh ki kam awria. Hynrei khatduh khlem artatien phin shem kum ma nga. Lada phi kwah spah khie leit khat ei na iing jong nga. (p.93)

Namar u nongthoh u kwah ban pynkut ia ka bynta jong ka Madina tang ha ka jinglap dien ia ka jingshisha, kumta ka Madina ka la iap noh na ka drama kum ka puron kaba paw khmat. Ka khlem lah ban kylla kaba mut bad ioh pat ia ka jingim kaba bha. La katta ruh ka la lah ban pynkylla ia ki ar ngut ki tyngshop shipor ka drama kum u Does bad u Noren.

Na ki kam bad jinglong ka Madina ka paw ba ka dei ka puron kaba pura (round character). Ha ka ngi lap ba ka don ia ka thong kaba ka thmu; don ki jingkylla ha ki khen ki khen lyngba jong ka, kiba u nongthoh u pyni ha ka drama. Ka sngewsih haba kam ioh briew ban

tasngewbha, ka sngewbha pat haba ka ioh ban phnieng shangkawiah ia ki. Wat la ka kmen tohhoh shipor ba ka la jop ia kaba ka mut, hynrei ka sngewsih pat ba ka la ngat hi ha ka jadu ba ka la bat baroh shi katta. Baroh ki dor jong ka jinglong jong ka, ki pynshisha ba ka Madina ka dei ka puron ba pura bad ba paw khmat jong ka drama. Imat u nongthoh hi u la thmu ban pynlong puron pdeng ia ka; hynrei ki aifn thoh drama khamtam ki jong ki Greek, kim ai lad ba ka puron pdeng kan im lyngkar kum ka Madina. Ka kyrdan jong ka ruh kam iahap dur ban long kumta. Kumba la kdew ba u tyngshop lane puron pdeng ki dei ba long ki briew kiba bha ym kiba janai, ne sniew palat; khnang ba ka jingshem lanot jong ki kan pynsyier mynsiem ia ki nongpeit kai ha ka jingkylla syndet ki jingjia. Ngim iohi ba don kiba isynei ia ka Madina haba ka shem lanot hajan bakut ka drama. Ka paw shai ba u nongthoh u kham pynlong Khasi tang ia kane ka puron. Ka lah eh ban long kumta namar u S.J.Duncan ruh, haba u kren ia ka Deribon ha ka khana "Ki Mad Ia Ka Shyllong", u thmu hi ia kito ki kynthei iaid lyngkar kato ka juk, kiba im kiba sah sha ki thairn Umsohsun. Kum kita ki thei lyngkar, kim salia ruh ban phnieng shangkawiah wat ia ki thei lui lui na nongkyndong. La kane ka jingsngew jong nga ka lah ban long kaba dei ne kaba lait, ka jingshisha hi ka long ba ka Madina jong u Peace Roy ka siat mat'iong plak ia ki thei dakaid kato ka juk.

Wat la u nongthoh um shym la pynkut ia ka drama ha ka shempap, pynban ka Madina kum ka puron kaba paw ha ka drama ka hap ha ka lanot (catastrophe) haduh ba kam lah khie khlieh shuh. Dei hangne ba ka paw ka jingkhraw u nongthoh ha kaba pynlong ia kane ka puron kaba sniew lyngba ki kam jong ka kat kum ki jingthmu

u nongthoh ba u la lah ban pyntrei kam ha ka drama jong u. Khlem ma ka ka drama kan jin da la kylla nadong shadong, kumta ym lah ban weng ia ka na kane ka drama.

Ka Jani: Kane ka long kawei pat ka puron ha ka drama **Ka Shangkhawiah Ki Rang.** Ka Jani kam don kmie don kpa shuh; la ri ia ka da u Pasan jong ka u Suraiji, la kumba shiphew snem ei ei. Ka Jani ka paw ba ka don ia ka jinglong kaba lui lui, kaba jai jai, kaba shida, kaba bha, baskhem jingmut bad kaba iohi jngai ia kiei kiei ha ka jingim. Kane ka puron ka paw naduh basdang haduh bakut ka drama. La pyni nyngkong eh ia ka ha ka scene ha iew ryngkat bad u Suraiji. Ha ka sien iohi nyngkong jong ka Madina ia ka Jani, ka la shon ha ka jingmut jong ka ban iawer kai ia ka Jani bad u Pasan jong ka sha iing. Hynrei ka Jani kaba la ju bna ia ka jinglong jong ka Madina, shi syndon ka la kyntait ban ialeit sngewbha sha iing jong ka. Ka la ong, "Ia sngewbha tang phi bad i Pasan." Ka la bitar ia la u Pasan ba u la pynbor ia ka ban ialam shata. Ka Jani ka pynpaw ruh ba kam ju kwah thala ia ki jingsngewbha khamtam ha iing ka Madina ka briew kaba lyngkar. Ka Jani ka kwah ban ri bad sumar kyndong ia la ka akor, ka burom bad horokit hordang kam kwah ban ngat ha ki shangkawiah jong ka Madina. Ka burom ka ijot jong ka kynthei ka shong eh ha ka hi kumno ban ri ia la ka long rynieng ka man rynieng, ym ban shu leh tad dor kum ka kha ujai. Wat haba u Suraiji u la kynhied bad tim tla ia ka Jani, pynban kum ka puron kaba skhem triang ha la ka nongrim bad kyntait ban iakhleh bad ka Madina. Ka Jani ka la khroh ia la u Pasan bad pynsngewthuh ba u la shah ialam bakla ha ka lynti jong ka jingjot. Ka la kdew lynti ia u wat la ka dei tang ka kynja khun, namar ka sngewthuh ia ka jinglyngkot jingmut jong u Suraiji.

Ha kawei pat ka jaka ngi lap ba ka Jani, nalar ba ka long ka khynnah kaba bha bad kaba shida ka jinglong, hynrei la bynrap shuh shuh ia ka jinglong jong ka da ki sap biria rai kiba paw katto katne ha ka drama. Ha ka jingiyakynduh nyngkong jong ka bad u Jan ha ka scene 7 "Ha Shyngiar Tongum", la lap ia ki jingoren jong ka bad u Jan da ki biria dei por. Ka jingiyakynduh jong ki ka pynlong ia ki ba kin iashoh jingieit baroh ar ngut iwei ia iwei tang shisien iohi. Te u Jan ruh u la kylli ia ka jaka shong jong ka, kaba pynthamula ia ki nongpeit kai ne nongpule ban sngap haba ka jubab:

Nga shong jngai nangne. Phim lah ban iohi. Phi dei ban da leit ia une u thieb. Mynta iaideit beit shwa, sa noh, bad sa khun sha kamon, sa khun sha kadiang, sa kiew sa hiar biang sa iaideit sha kamon. (pp.20-21)

Kitei ki jingiyathuh ki pynklumar khlieh ia u Jan u bym sngewthuh ka batai iaiei. Nangta shwa ia kane ka la iathuh ruh ba ka la kum iuh ia ka jaiñ jong u da ka kjat. Ka ong, "Ngam shym mut ei ban tuh ia kato ka jaiñ jong phi. Nga kum iuh da ka kjat, nga sa iohi." (p.20)

Ka jingiyaphanang nia hapdeng u Jan bad ka Jani ki kdew ba baroh ar, u tyngshop bad ka puron ki long kiba biria; ha kaba khatduh jong kata ka jingiyakynduh nyngkong, ka long ba ki da iakut ba kin sa iakynduh biang. Hynrei kiei kiei baroh ki pulom noh namar ba ka Jani tang mar shu poi ha iing ka la shah tim shah tla bad u Suraiji sa shisien pat u la pynbor biang ia ka ba ka dei ban leit sha iing ka Madina. Ka jingpynah jong ka bad ka jingkyntait ban leit ka pynlong ia ka ban shah shoh bad sha beh na iing. U Pasan jong ka u da sloit ia u kpieng mawkordor

uba ka ju deng, ia uba la ai da u Parad jong ka. Kaei kaba kyntiew shuh shuh ia ka jinglong babha jong ka Jani, ka long haba ka pyndonkam ia kine ki kyntien:

Ngam shym bha briew ne don burom da uto u kpieng mawkordor. Nga don burom da kaba iaideit da thew bad pyrkhath, bad bha briew da kaba u Blei u la thaw. Khie ai kan deng ka Madina kan don burom bad bha briew na kato kaba ka long. Nga te ngam ngeit ba ngan lah ban don burom bad bha briew na uto u mawkordor. (p.25)

Ka Jani ka da pynpaw shuh shuh ia la ka jingskhem jingmut ha ki jinglong jong ka, haba ka kren pynbud da kine ki kyntien:

Pasan, ngan khrong; hynrei kam pher. U Blei bad ka pyrthei kin tip ba nga don burom. U Blei u tip hi bad ma phi, kaba dei ka hok ka jong nga bad bym dei. Nga te ngam tip naduh dang rit i papa i mei kim don shuh. La katta ruh, lada kim shym buh ei ei, nga te ngam shym bam ei shuh katta sngi nga la shakri kylliang ia phi . . . (p.25)

Ka jingkut jingmut jong ka Jani ka pynlong ia ka ba khatduh ka hap ban mih na la iing bad iaideit wir ryngkat bad ka jingkthang ka dohnud jong ka. U nongthoh u wanrah ia u Thakur ban bteng pat ia ka jingbha ka Jani; bad u la ialam ia ka ban leit trei shakri ha iing u Jamindar Saponu. Ka Jani ka la pynpaw ba ka kwah ban lait na ki jingma ka pyrthei kumta ka la ong:

Ngan trei khlem tulop, tang ka ja. Tang ba kawei ngan ong lypa ioh dei ha iing thala thaleiñ, ngam treh wat shispah tyngka shisngi ruh. (p.29)

Kitei ki kyntien ki pynpaw shuh shuh ia ka jinglong shida ka Jani. Kam kwah ban lait na ka shyntur u khla bad ban poi ha shyntur u thlen. Kumta shwa ban ialam ia ka sha iing u Jamindar ka la pynpaw la ki jingsngew ha u Thakur. U ruh u la pynthikna ia ka ba kam dei ka iing thala thalein ba un ialam ia ka. Ka Jani ka la sngew nguh eh ia u Thakur bad u Jamindar ba ki la ai jaka rieh, kum ha kata ka por kaba khim eh ha ka jingim jong ka (crisis of life). Ka la pynpaw ia la ka jingsngew nguh bad jingsngew rit da kine ki kyntien, "U Blei un kyrkhu ia phi ba phi ri phi kdup ia nga ka khunswet kum ha kane ka por." (p.33) Kine ki kyntien bad ka dur ba lui lui jong ka Jani ki la ktah ia ka dohnud u Jamindar Saponu haduh ba u la kum kren wei bried kumne:

Ngam ju kham tohi kaba i lui lui, riewblei, khuid jingmut: bad i jingrwai jong ka i la shon bad pyndem ia ka mynsiem jong nga, kaba da itynnad than. Ngan sa pynbor noh ia la u khun, u Jan, ba un shong kurim noh ia kane . . . (p.33)

La ialam ia ki jingjia ba ka Jani kaba la duh jingkyrmen ban iakynduh pat ia u Jan, hynrei ka la iakynduh pat ia u khlem poi pyrkhath. Kumta sa shisien pat ka la sngewbha ban pynpaw ha la u baieit katno ka ieit hok ia u. Ha ka jingialam kai u Jan ia ka sha ki lynti khlaw, ka Jani ka la ioh ban phla lut khoit ia ki jingjia kiba ka la iakynduh ha ka jingim bad kiba la khang lad ia ka ban iakynduh bad u kumba la iakut. Ka la phla ha u ia la ka jingieit bad ba ka shaniah ruh ha u Jan ia la ka jingim. Kumta u Jamindar ruh haba u la sngewthuh ba ka jingieit kine ki samla ka la kyrsoi bha, sa ba u la imon pyrsa kurim ia ka Jani; kumta u la pyniapoi kha ia ki bad ki la ioh uwei u khun shyntang.

Hapdeng ka jingkmn bad ka jingsngewbha kat kata, kyndit u nongthoh u la wanrah ia ka jingkylla ka jingim basuk basain ha ka Jani. Ka la phah ia u Jan ban leit iakynduh ia u Pasan Suraiji ha iing ka Madina. Wat la ka Jani ka la maham lypa ia u Jan shaphang ki jinglong ka Madina, pynban u Jan u la shah ialam bakla da ki bor jadu jong ka tang ha i shipela i sha. Na ka jinglong babha, u Jan u la kylla long u riewawria, lyngkar, nongdih, nongkhalai bad u la sdang sa ka isih ia la ka tnga ryngkat ka tim ka tla bad ka iaid miet iaid iong. Ka Jani ka la iaishah shibun eh ia u; ka da khroh da kjor ia u bad khang ia u ban leit sngewbha sha iing ka Madina. Hynrei ka jadu ka Madina ka la trei kam stet bha, ha kaba u Jan um shah shkor shuh ia ka Jani bad leh ha la ka mon sngewbha.

Kumba la tai sha khmat, ka Jani ka long ka puron kaba ieit ia ka burom ka hormot ka iing ka sem, naduh na iing u Suraiji haduh ha iing u Saponu. Kine ki jinglong ba bha jong ka ki pynlong ba u kthaw jong ka u da hun hi jrut ban ioh ka pyrsa kurim kaba kum ma ka. U la pyndeng pynkup ia ka da ka ksiar suda, naduh u kynjri haduh ki khadu; hynrei ka Jani ka pynpaw ba kam kwah spah nalor ka jingieit jong u Jan. Kumta haba u Jan u la phah loit lut ia kita baroh, ka shu leh beit thik kumba la hukum da kaba suk. Ka da ong ruh:

Shim Jan, ngam kwah ban deng ei ei ruh. Ka ksiar ka rupa kam lah ban pynsngewbha ia nga. Ai ia nga ka ja bad phin don ryngkat bad nga, nga suk hi haei haei ruh. (p.74)

Ki jingkynd bad jingkyroi jong u Jan ia ka Jani ki long khlieh la ka sngi; bad la poi sha u pud ba u kyntait

khun ia la u jong u khun. Ka Jani ka bapli ka la pait u dohnud bad jaw ki ummat, ka da kren iamrem artat:

Jan, phi nud ban pynleh raiñ ia nga haduh katta? Ia ine i khun ruh phi ong im dei na phi? To, nga la kdang. La biang ia nga. I khun jong phi u bym dei hok, im don hok ban dih wat tang shi shamoit ka um na iing jong phi. Kumba i khlem dei kpa ia phi, naduh mynta ka miet in leit bad nga ka kmie kaba kha hok ban wad ia la ka bam. (p.77)

Kumta ka Jani ka la mih na iing u Jan bad la i khun, kam tip shano ban leit, hynrei ka kynthup khop ia la i khun ha ka jingsumar sukher. Katno ka Jani ka sngew shempap bad la i khun rit baieit eh, hynrei ka ia dwai tang ha u Blei. Kumta u nongthoh u khlem lynshop slem ia ka Jani ha ki jingjynjar. La pyniakynduh noh ia ka bad u Pukir blei, uba la ialam ia ka sha ka khlaw kaba u sah bad iathuh ruh shaphang u Pasan jong ka. Shwa ban kut ka drama, kynsan ka Jani ka la iohsngew ia ka sur barwai shempap u Jan ha ka jingmatlah. Ka la kyndit bad lyngngoh ban shem ia la u tnga ha ka jingiaiwir bad jingmatlah. Ka la kloi ban map ia u, ka da kyrpad ruh ba un im bha noh bad ba un ym ieh bein shuh ia ka. Da ka jingdon jong u Pukir blei la pynshai pat ia ka jingim ka Jani ha kaba ia ki khmat u Jan ruh, la ai pat ia ka jingiohi.

Ka Jani kumba ka paw hi, ngi iohi ba ka dei ka puron kaba pura jong ka drama: ka dei ka puron pdeng kaba la pyntyllun ia ka drama naduh basdang haduh bakut da ki kam babha suda. Ym don kawei ruh ka *scene* ban iathuh shaphang ka Jani kum ka puron kaba thoh bria ka jingim lyngba ki kam bad ka jinglong jong ka. Haba ianujor

bad ka jinglong ka Madina, ka Jani ka da pher bak-lybak na ka. U nongthoh u shai ba ia kane ka drama yn pynkut ha ka suk ka kmen, kumta don ka kylla miet babha hadien ka kylla step kaba sohsat ha ka jingim jong ka Jani. Lada ngi phai sha ki katto katne ki aiñ thoh drama ki Greek, ngi shem ba ka Jani ka long ka puron kaba bit tam ban long puron pdeng namar ki kam bad jinglong babha jong ka. Ngim iohi ba ka long ka biew kaba janai, kumba ka kyrteng kaba u Parad jong ka u ai ba kan thew ba Jani kamut *janai*. Namar ki jingbym janai jong ka kum ka 'riewkynthei, ka paw shai ba ka hap ban mad ia ki dieng pyngkiang jong ka jingim hynrei ka pdiang pat da kaba kmen ia ki namar ka jinglong biew hi ka long kumta. Lada ngi kwah shuh shuh ban shai ia kane ka mat, ngin buh syndon da ka jingong ba ka kynthei dkhar kam da lait luid ban pynpaw ia la ki jingsngew la ha iing u kpa ne ha iing u kthaw. Ka long kaba shisha ba ka Jani ka dei hi ka pyrta kurim dkhar bad ka hap ban pyndem ia kiei kiei baroh hapoh ka jingpyniaid u tnga lane u kthaw. Na ka liang ka kyrdan lah ban sngewthuh ba ka Jani ka long ka puron kaba don kaba em naduh na iing u Suraiji ba ka dei ka ksiew marwei jong u nongkhaai mawkordor; wat la ka paw ha ka drama ba kam don kmie don kpa shuh. Ynda ka la poi shong kha ha iing u Saponu ruh, ka dei hi kaba don spah namar ka dei ka pyrta kurim jong u Jamindar. Te halor kitei ki nia ba la sei, ka Jani ka long ka puron pdeng kaba pura bha ha ka drama. Ym don daw ban weng noh ia ka na ka drama, namar dei ha ka ba la pynshad tawiar ia ka jingshah shitom. Ka jingshah beh jong ka na iing arsiem arwat ryngkat bad ki jingeh kiba ka iakynduh, nalar ki jingbha jong ka, ki kyrshan ia ka nia ba ka don ka *catharsis* ha ka drama. Kumta ka Jani ka long ka shalyntem bashad bha ha kaba pyntyllun ia ka drama naduh kaba sdang haduh kaba kut.